

มีศีลธรรมไม่ใช่คนโง่: กรณีศึกษาหิริโอตตปปะกับบทบาทของปัญญาชน

ในสังคมเสื่อมศีลธรรมในแง่ของพุทธจริยศาสตร์

The Virtuous Are Not Fools: A Case Study of Hiri-Ottappa and the Role of
Intellectuals in a Morally Decadent Society from the Perspective of Buddhist
Ethics

พระมหาโกมล กมโล¹, สมบูรณ์ จารุณะ², ชลิดา ประจำถิ่น³

Phra Maha Komol Kamalo¹, Somboon Jaruna², Chalida Prachamthin³

E-mail: Pali.2015Kamaro@gmail.com¹, E-mail: Samaja_@hotmail.com²

Received: July 3, 2025 Revised: July 22, 2025 Accepted: July 23, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาคุณธรรมพื้นฐานของหิริ (ความละอายต่อบาป) และโอตตปปะ (ความเกรงกลัวต่อบาป) ในฐานะ “ธรรมคุ้มกันโลก” ที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องว่าเป็นเครื่องหมายของสัตบุรุษ พร้อมทั้งเสนอการอ่านใหม่ที่เชื่อมโยงคุณธรรมดังกล่าวเข้ากับบทบาทของ “ปัญญาชน” ในสังคมร่วมสมัยที่มีแนวโน้มเหยียดความดีและยกย่องความเฉลียวฉลาดที่ไร้คุณธรรม โดยการใช้การวิเคราะห์แนวคิดคำว่า “พาล” และ “บัณฑิต” จากคัมภีร์อิทธิฐานปทีปิกา ควบคู่กับการอภิปรายเรื่องวิบากกรรมของอทินนาทาน เพื่อแสดงให้เห็นว่า “การไม่ทำบาป” มิใช่ความโง่ แต่เป็นความกล้าทางจริยธรรมของผู้มีปัญญา บทความยังยกกรณีศึกษาจากพระไตรปิฎกเกี่ยวกับโจรล้วงกระเป่าเพื่อสะท้อนความหมายของปัญญาชนที่แท้จริงในพุทธจริยศาสตร์ พร้อมเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์คอร์รัปชันและการแสวงหาผลประโยชน์อย่างไร้คุณธรรมในสังคมปัจจุบัน โดยเสนอว่าพระโสดาบันเป็นภาพแทนของบัณฑิตผู้มีหิริ-โอตตปปะ และเป็นต้นแบบของปัญญาชนผู้มีจิตสำนึกต่อผลกระทบ

คำสำคัญ: หิริ-โอตตปปะ, พุทธจริยศาสตร์, ปัญญาชน, อทินนาทาน, พาล-บัณฑิต

Abstract

This article examines the foundational Buddhist virtues of *hiri* (moral shame) and *ottappa* (moral fear), regarded by the Buddha as “the guardians of the world” and hallmarks of a true noble person (*sappurisa*). It offers a reinterpretation of these moral

¹ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

² มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

principles in relation to the role of intellectuals in contemporary society, where moral restraint is often ridiculed, while cunning without ethics is praised. The article draws upon the canonical definitions of “fool” (*pāla*) and “wise person” (*paṇḍita*) from the *Abhidhānappadīpikā*, and analyzes the karmic consequences of theft (*adinnādāna*), to argue that refraining from evil is not foolishness, but a courageous ethical act rooted in wisdom. It includes a case study from the *Tiṇṇakā* involving two pickpockets to reflect on the Buddhist conception of a true intellectual. Furthermore, the article links these principles to modern phenomena such as corruption and unethical profiteering, showing that *hiri* and *ottappa* can serve as ethical counterbalances in a morally disoriented society. Ultimately, the *sotāpanna* (stream-enterer) is presented as the archetype of the enlightened intellectual—one who lives with karmic awareness and moral integrity.

Keywords: Hiri-Ottappa, Buddhist Ethics, Intellectuals, Adinnādāna, Fool and Wise Person

บทนำ

ในโลกยุคปัจจุบัน สังคมมนุษย์เผชิญกับกระแสการแข่งขันที่ทวีความรุนแรงและซับซ้อนขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ค่านิยมด้านคุณธรรมและจริยธรรมถูกลดทอนความสำคัญลงอย่างน่าเป็นห่วง สำนักวิจัยไทยที่ว่า “มือใครยาวสาวได้สาวเอา” สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องหรือผลกระทบต่อผู้อื่น เช่นเดียวกับสุภาษิต “น้ำมาปลากินมด น้ำลตมดกินปลา” ที่สื่อถึงความคิดฉวยโอกาสอันเป็นรากฐานของพฤติกรรมเห็นแก่ตัวในหลากหลายมิติของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม หรือการเมือง

ในภาคธุรกิจ การช่วงชิงผลประโยชน์โดยไม่คำนึงถึงจริยธรรมกลายเป็นแนวปฏิบัติที่พบได้ทั่วไป บริษัทจำนวนไม่น้อยเลือกใช้กลยุทธ์ที่ละเลยจริยธรรมเพื่อแสวงหาความได้เปรียบทางการค้า ขณะที่ภาคการเกษตรและประมงก็มีตัวอย่างพฤติกรรมที่สะท้อนความมั่งง่าย เช่น การจับปลาในฤดูวางไข่ หรือการใช้เครื่องมือผิดกฎหมาย แม้จะได้ผลในระยะสั้น แต่ย่อมก่อให้เกิดผลเสียระยะยาวทั้งต่อระบบนิเวศและชุมชน

พฤติกรรมที่กล่าวมานี้ล้วนมีรากฐานมาจากความเห็นแก่ตัวและการขาดหิริ-โอตตปปะ หรือความละอายและเกรงกลัวต่อบาป ซึ่งเป็นคุณธรรมพื้นฐานในพระพุทธศาสนา อันสามารถป้องกัน

ไม่ให้บุคคลละเมิดศีลธรรม และเป็นหลักเกณฑ์ในการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับสันติสุขของสังคมโดยรวม

พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ใน *มงคลสูตร* ว่า “ไม่คบคนพาล คบบัณฑิต” คือมงคลอันสูงสุดในชีวิต การเลือกคบบุคคลที่มีคุณธรรมจึงไม่เพียงเป็นสิ่งสำคัญต่อความมั่นคงของสังคมเท่านั้น หากยังสะท้อนความรับผิดชอบต่อการสร้างสังคมที่เกื้อกูลและยั่งยืน บทความนี้จึงมุ่งศึกษาคุณธรรมของบัณฑิตผ่านหลักหิริ-โอตตปปะ และวิเคราะห์แนวคิดเรื่อง “พาล” และ “บัณฑิต” ด้วยกรอบแนวคิดทางภาษาบาลี ทั้งในเชิงรากศัพท์ การสร้างคำ และความหมายเชิงไวยากรณ์ตามคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เพื่อเปิดพื้นที่ทางปัญญาสำหรับการฟื้นฟูคุณค่าศีลธรรมในสังคมร่วมสมัย

ความหมายของหิริ โอตตปปะ

ในบริบทของพระพุทธศาสนา หิริ (ความละอายต่อบาป) และโอตตปปะ (ความเกรงกลัวต่อบาป) ถือเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่มีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตในทางที่ถูกต้อง และเป็นรากฐานของความเป็น “บัณฑิต” ตามแนวพุทธจริยศาสตร์ หิริ-โอตตปปะได้รับการยกย่องว่าเป็น *โลกपालธรรม* หรือ “ธรรมคุ้มกันโลก” เพราะช่วยรักษาสังคมไม่ให้เกิดอยู่ในความเสื่อมจากการกระทำที่ผิดศีลธรรมของมนุษย์

พระพุทธเจ้าตรัสว่า

หิริโอตตปปสมปนนา

สุกฺกธมฺมสมาหิตา

สนโต สปปริสา โลเก

เทวธมฺมาติ วุจฺจเร⁴

ท่านเรียกเหล่าชนผู้ถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตปปะ มีจิตตั้งมั่น

ในธรรมอันขาว ผู้สงบ เป็นสัตบุรุษว่า ผู้มีเทวธรรมในโลก

ตถ *หิริโอตตปปสมปนนา*ติ หิริยา จ โอตตปปเณ จ สมณนาคตา. เตสุ กายทฺถจฺริตาทีหิ หิริยิตฺติ หิริ, ลขชาเยตํ อธิวจฺนํ. เตหิเยว โอตตปปตฺติติ โอตตปปํ, ปาปโต อฺพเพคฺสเสตํ อธิวจฺนํ. ตถ อชฺมตตสมฺภูจฺจานา หิริ, พหิทฺธาสมฺภูจฺจานํ โอตตปปํ, อตฺตาธิปเตยฺยา หิริ, โลกาธิปเตยฺยํ โอตตปปํ. ลข ขาสภาวสณฺนิจฺจิตา หิริ, ภัยสภาวสณฺนิจฺจิตํ โอตตปปํ. สปปติสสวลกฺขณา หิริ, วชฺชภีรูกฺกภยทสสาวิลกฺขณํ โอตตปปํ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า *หิริโอตตปปสมปนนา* คือ ผู้ประกอบด้วยความละอายและความเกรงกลัว บรรดาหิริและโอตตปปะนั้น ชื่อว่าหิริ เพราะใช้ในความหมายว่า “ละอายต่อกาย-ทุจริตเป็นต้น” คำว่า *หิริ* นี้ เป็นชื่อของความละอาย ชื่อว่าโอตตปปะ เพราะใช้ในความหมายว่า “เกรงกลัวต่อกายทุจริตเป็นต้นเหล่านั้นแล คำว่า โอตตปปะ เป็นชื่อความหวาดเสียวต่อบาป บรรดาหิริและ

⁴ ชุ.ชา. (บาลี) 27/6/2.

โอดตปปะ หิริมีการตั้งขึ้นในภายใน โอดตปปะมีการตั้งขึ้นในภายนอก หิริมีตนเป็นใหญ่ โอดตปปะมีชาวโลกเป็นใหญ่ หิริตั้งมั่นในสภาวะความละเอียด โอดตปปะตั้งมั่นในสภาวะความกลัว หิริมีความยำเกรงเป็นลักษณะ โอดตปปะมีความกลัวโทษและเห็นภัยเป็นลักษณะ⁵

หิริ คือ ความรู้สึกละอายต่อบาป ความละอายใจที่จะทำสิ่งที่ไม่ดี โดยพิจารณาจากคุณค่าภายใน เช่น ศักดิ์ศรี ความดีงาม หรือมโนธรรมของตน ส่วนโอดตปปะ คือ ความหวาดกลัวต่อบาป โดยมองจากผลที่จะตามมา เช่น กลัวการตำหนิจากผู้อื่น กลัวผลกระทบทางสังคมหรือกฎหมาย

คุณธรรมทั้งสองนี้จึงมีลักษณะเสริมกันอย่างสมดุล หิริเป็นเครื่องควบคุมจากภายใน โอดตปปะเป็นเครื่องยับยั้งจากภายนอก การที่บุคคลมีหิริ-โอดตปปะจึงเท่ากับเป็นผู้มีเกราะคุ้มครองทางศีลธรรมที่เข้มแข็ง ไม่ตกไปสู่การกระทำที่ต่ำช้า และสามารถยืนหยัดต่อกระแสความโลภ โกรธ หลง ที่รุนแรงในสังคม

ในปัจจุบันศีลธรรมมักถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการควบคุมหรือเป็นศีลธรรมแบบทาส ผู้ที่มีศีลธรรมอาจมองดูคล้ายคนไม่ใช่สติปัญญาหรืออาจถูกมองว่าเป็นคนโง่ได้ คนที่มีหิริ-โอดตปปะอาจถูกมองว่าไม่ทันสมัย ไม่กล้าได้กล้าเสีย หรือไม่รู้จักช่วงชิงโอกาส แต่ในทางกลับกัน บุคคลเช่นนี้ต่างหากคือผู้ที่มีหลักประกันทางจริยธรรม มีความมั่นคงทางคุณค่า และมีส่วนสำคัญในการสร้างดุลยภาพให้แก่สังคม

การศึกษาหิริ-โอดตปปะในฐานะคุณธรรมหลักของปัญญาชน จึงเป็นการยืนยันว่า “ศีลธรรมไม่ใช่ความโง่” หากแต่เป็นสติปัญญาในระดับที่ลึกซึ้ง ซึ่งทำให้บุคคลกล้าเลือกทางที่ถูกต้อง แม้จะสวนกระแส และมีความกล้าหาญทางคุณธรรมในการดำรงตนอย่างมีเกียรติในโลกที่เต็มไปด้วยความสับสนวุ่นวายทางค่านิยมและความคิดเชิงผลประโยชน์

วิเคราะห์คำว่า “พาล” และ “บัณฑิต”

คำว่า “พาล” เป็นคำนามกิตก์ มาจาก รากศัพท์ว่า “พล” (พล = ปาณเน แปลว่า “เป็นอยู่”) โดยนำมาประกอบกับ ณ ปัจจัย เพื่อสร้างคำว่า “พาล” โดยตามหลักการทางภาษาบาลีแบบวิเคราะห์เชิงโครงสร้างตามเกณฑ์ของไวยากรณ์ ดังนี้

พล + ณ	ลง ณ ปัจจัย	วิสรูปทาทีโต ณ ⁶
พล + ณ	ลบสระ อ ท้าย พล ธาตุ	ธาตุสนโต โลโปเนกสสรส ⁷
พาล + ณ	วุทธิ อ ที่ พล ธาตุ เป็น อา	อัสโยคนตสส วุทธิ การิต ⁸

⁵ พ.ชา.อ. (บาลี) 1/6/185.

⁶ ร. หน้า 422.

⁷ ร. หน้า 315.

⁸ ร. หน้า 383.

พาล + อ ลบ ณ (เฉพาะตัว ณ) การิตาน โณ โลป⁹
พาล นำพยัญชนะประกอบกับสระ นเย ปริ ยุตเต¹⁰

สำเร็จรูปเป็น พาล = คนพาล

รูปวิเคราะห์ว่า พลติ อนติ อสสสิตปสสสิตมตเตน ชีวติ น ปณฺญาชีวิเตนาติ พาล¹¹
แปลว่า คนชื่อว่า “พาล” คือผู้มีชีวิตอยู่เพียงแค່หายใจเข้า-ออก โดยปราศจากปัญญา ไม่ไฝ่พิจารณา
สิ่งที่เป็นประโยชน์ และไม่หลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นโทษ

อีกแนวหนึ่ง คำว่า “พาล” ยังสามารถสร้างจาก คำขึ้นต้นว่า “ทวิ” ร่วมกับ รากศัพท์ ว่า
“ลา” (อาทาเน = ถือเอา) หรือ “ลฺ” (เฉทเน = ตัด) โดยมีขั้นตอนการสร้างคำ ดังนี้

ทวิ + ลา/ลฺ + อ ลง อ ปัจจัย สัพพโตนฺวตฺวาวิ วา¹²
พา + ลา/ลฺ + อ เปลี่ยน ทวิ เป็น พา วิสตีทเสสุ พา ทวิสสุ ตฺ¹³
พา + ล/ลฺ + อ ลบสระ อ/อุ ของ ลา/ลฺ ชาติ สรโลโปมาเทสปปจฺยาติมฺหิ ฯ¹⁴
พาล นำพยัญชนะประกอบกับสระ นเย ปริ ยุตเต

สำเร็จรูปเป็น พาล = คนพาล

รูปวิเคราะห์ว่า ฏิกฺขมมิกสมปฺรายิกสงฺขาเต เทว อตฺเต เทวตฺตโกกาลีกาทโย วีย ลา
ติ คณฺหาตฺติ พาล¹⁵ แปลว่า คนชื่อว่า “พาล” คือผู้ที่ยึดถือเอาสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ทั้งในโลกนี้และ
โลกหน้า อตฺตตฺถปฺรตฺตสงฺขาเต เทว อตฺเต ลฺนาติ ฉินฺทิตฺติ พาล¹⁶ แปลว่า คนที่ตัดขาดประโยชน์ทั้ง
ของตนและของผู้อื่น ย่อมชื่อว่า “พาล”

คำว่า “ปณฺฑิตะ” เป็นคำนามกิตก์ มาจาก รากศัพท์ ว่า “ปติ” (คติย = ไป) ประกอบกับ
ต ปัจจัย โดยมีขั้นตอนการสร้างดังนี้

ปติ + ต ลง ต ปัจจัย พุทธมาทิตฺเต กตฺตริ¹⁷
ปฏ + ต ลบสระ อิ ห้าย ปติ ชาติ ชาติสฺสนโต โลโปเนกสฺสรสฺส
ปฏ + ต ลงนิคหิตอาคมตันชาติ นิคคหิตณฺจ¹⁸

⁹ รฐ. หน้า 382.

¹⁰ รฐ. หน้า 10.

¹¹ ธาน. สฐิ หน้า 657.

¹² รฐ. หน้า 414.

¹³ รฐ. หน้า 145.

¹⁴ รฐ. หน้า 59.

¹⁵ ธาน. สฐิ หน้า 657.

¹⁶ ธาน. สฐิ หน้า 657.

¹⁷ รฐ. หน้า 441.

¹⁸ รฐ. หน้า 52.

ปณฺท + ต เปลี่ยนนิคหิต เป็น ณ วคฺคนฺตํ วั วคฺเค¹⁹

ปณฺท + อี + ต ลง อี อาคม ยถาคมนิกโร²⁰

ปณฺทิต นำพยัญชนะประกอบกับสระ นเย ปริ ยุตเต

สำเร็จรูปเป็น ปณฺทิต = บัณฺทิต

รูปวิเคราะห์ว่า สฺขุเมสุปี อตฺเตสุ ปณฺทิต คจฺฉติ ทุกฺขาทึนํ ปิพฺพาทิกิปี อาการิ ชานาตีติ
ปณฺทา, ปณฺทาย อีโต คโต ปวตฺโตติ ปณฺทิตโต²¹ แปลว่า ผู้ชื่อว่า “บัณฺทิต” คือผู้ดำเนินไปใน
ประโยชน์อันสุขุม ละเอียด ลึกซึ้ง รู้ชัดถึงอาการแห่งทุกขสัจ

อีกอย่างหนึ่ง ปณฺทา บทหน้า + อี ชาติ มีความหมายว่า คติมฺหิ = ไป + ต ปัจจัย มี
ขั้นตอนการสร้างรูป ดังนี้ อีกแนวหนึ่ง ปณฺทิต ยังสามารถสร้างจากคำขึ้นต้นว่า “ปณฺทา” + ร่วมกับ
รากศัพท์ว่า อี (คติมฺหิ = ไป) โดยมีขั้นตอนดังนี้

ปณฺทา + อี + ต ลง ต ปัจจัย พุทธมาทิตฺเถ กตฺตริ

ปณฺท + อี + ต ลบสระ อา ท้าย ปณฺทา สรโลโปมาเทศปจฺจยาทิมฺหิ ฯ

ปณฺทิต นำพยัญชนะประกอบกับสระ นเย ปริ ยุตเต

สำเร็จรูปเป็น ปณฺทิต = บัณฺทิต

รูปวิเคราะห์ว่า ปณฺทา พุทธิ สณฺขตา อสฺสาติ ปณฺทิตโต²² แปลว่า ผู้ชื่อว่า “บัณฺทิต” คือ
ผู้ที่มีปัญญาบังเกิดขึ้น

คำว่า “พาละ” ปรากฏในคัมภีร์อภิธานปิฎก โดยมีความหมายหลัก 2 ประการ
ได้แก่

1) “พาละ” หมายถึง เด็กเล็ก, ลูกน้อย, หรือทารก

รูปวิเคราะห์: ทวีทิ มาตาปิตุทิ ลาตฺพุโธติ พาโล แปลว่า ชื่อว่าพาละ เพราะเป็นผู้ที่
บิดามารดาทั้งสองต้องอุ้มพาไป (ทวี + ลา คหฺเน=ถือ-จับ-ยัด + อ), พาลียเต สํวริยเตติ พาโล แปลว่า
ชื่อว่าพาละ เพราะเป็นผู้ที่ต้องได้รับการคุ้มครองดูแลจากบิดามารดา (พล สํวเร=ระวัง-ป้องกัน +
ณ)

อุทาหรณ์: พาลํ อาทาย โอตฺรี ปารกุเล จ เอกํ สาเยตฺวา พาลกํ ปุตุตํ อิตฺริ
ตารณาย²³ ดิฉนํอุมฺบุตรน้อยข้ามไปที่ฝั่งโน้นคนเดียว ให้บุตรน้อยตีมนมแล้ว ประสงค์จะนำบุตรอีก
คนข้ามฝั่ง

¹⁹ ร. หน้า 46.

²⁰ ร. หน้า 400.

²¹ นิติ.ชาติ. หน้า 167-168.

²² ธาน.สุจิ หน้า 592.

²³ ชุ.เถรี.อ. (บาลี) 448/145.

2) “พาละ” หมายถึง ผู้โง่, ผู้เขลา, หรือผู้มีปัญญาน้อย

รูปวิเคราะห์: พลตติ พาลโ, อสสาสิตปสสาสิตมตเตน ชีวติ, น ปณณาสีวิตินา-
ตยตโธ ชื่อว่าพาละ เพราะมีชีวิตอยู่เพียงเพื่อหายใจเข้าออก ไม่ดำรงชีวิตด้วยปัญญา (พล ปาณเน=
เป็นอยู่ + ณ) เทว อตเถ ลาตติ พาลโ ชื่อว่าพาละ เพราะถือเอาสิ่งที่เป็นโทษสองประการ (ในชาตินี้
และชาติหน้า) (ทวิ + ลา อาทาเน=ถือ-ยึด-จับ + อ) อตตตถปรตถสงขาเต เทว อตเถ ลุนาตติ พาลโ
ชื่อว่าพาละ เพราะตัดประโยชน์สองประการคือ ทั้งของตนเองและของผู้อื่น (ทวิ + ลุ เนทาเน=ตัด + อ)

อุทาหรณ์: เถโร ภิกขุ พาลโ โหติ อพยตโต²⁴ พระเถระรูปนี้เป็นผู้โง่เขลา ไม่เฉลียว
ฉลาด

คำว่า “**ปณฺฑิตะ**” หมายถึง บัณฑิต, นักปราชญ์, ผู้รู้, คนฉลาด, หรือผู้มีปัญญา

ตามคัมภีร์อภิธาน มีคำศัพท์ที่มีความหมายเดียวกันกับคำว่า **ปณฺฑิตะ** รวมทั้งสิ้น 25 คำ
เช่น พุระ, วิทวะ, วิภาวี, สันตะ, สปปัญญะ, โกวิทะ, อิมันตุ, สุธิ, กวี, พยัตตะ, วิจักขณะ, วิสารทะ,
เมธาวิ, มติมันตุ, ปัญญะ, วิญญู, วิหุระ, วิหุ, ธีระ, วิปัสสี, โทสสิญญ, พุททะ, ทัพพะ, และ วิทพสุ เป็นต้น
แต่ในบทความนี้จะขอกล่าวเฉพาะคำว่า **ปณฺฑิตะ** ดังนี้

รูปวิเคราะห์: ปณฺหา พุทธิ สยขาตา อสสาติ ปณฺทิตโ ชื่อว่าปณฺฑิตะ เพราะเป็นผู้ที่
มีปัญญาได้เกิดขึ้นแล้ว (ปติ คติย=ไป-ถึง-บรรลุ + ต) ปณฺหา วุจฺจติ ปณฺหา ตาย ปณฺหา ย อิตฺ คโต
ปวตฺโต ปณฺทิตโ ชื่อว่าปณฺฑิตะ เพราะดำเนินไปด้วยปัญญา (ปณฺหา + อิ คติมฺหิ=ไป-ถึง-บรรลุ + ต)
พยตฺถภาวํ ปณฺทติ คจฺจตฺติ ปณฺทิตโ ชื่อว่าปณฺฑิตะ เพราะดำเนินไปสู่ความเป็นคนฉลาด **ญาณคฺคิ**
ยา ปณฺทติ คจฺจตฺติ ปณฺทิตโ ชื่อว่าปณฺฑิตะ เพราะดำเนินชีวิตด้วยธรรมคือปัญญา (ปติ คติย=ไป-ถึง-
บรรลุ + ต) อตเถ ปณฺทติ ขานาตติ ปณฺทิตโ ชื่อว่าปณฺฑิตะ เพราะรู้จักประโยชน์ (ปณฺหา ญาณ=รู้ +
อิ + ต)²⁵

อุทาหรณ์: ตตรสฺส โทวาริโก ปณฺทิตโ วิยตฺโต เมธาวิ อณฺณาทานํ นิวาเรตา ฌาตานํ
ปเวเสตา²⁶ นายประตูของเมืองนั้น เป็นคนเฉลียวฉลาด หลักแหลม ห้ามคนที่ไม่รู้จัก อนุญาตให้คนที่
รู้จักเข้าไปได้

เมื่อได้เข้าใจกระบวนการสร้างคำและความหมายของคำว่า “พาล” และ “**ปณฺฑิต**” ตาม
หลักไวยากรณ์และตามคัมภีร์อภิธานปทีปิกาแล้ว ก็สามารถใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาคำสอนใน
พระไตรปิฎกในลำดับถัดไป โดยเฉพาะหลักธรรมที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของคนพาลและบัณฑิตที่ปรากฏ
อย่างแพร่หลายในพระสูตรต่าง ๆ

²⁴ วิ.ม. (บาลี) 4/155/163.

²⁵ ธาน.วณฺณนา. หน้า 309.

²⁶ ที.ม. (บาลี) 10/146/75.

หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าถือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นสิ่งที่พึ่งทางใจแก่สัตว์โลกทั้งปวง เป็นแบบแผนในการดำรงชีวิตอย่างถูกต้อง ส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติเกิดความสุขความเจริญอย่างยั่งยืน หากกล่าวถึงหลักธรรมที่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย หลายท่านย่อมคุ้นเคยกับคำว่า “มงคลชีวิต 38 ประการ” ซึ่งเป็นคุณธรรมที่หากยึดถือปฏิบัติอย่างจริงจังแล้ว จะนำพาชีวิตไปสู่ความสุข ความมั่นคง และความเจริญทั้งทางโลกและทางธรรม

ในความเป็นจริง มงคลชีวิตดังกล่าวมีคุณค่าอย่างยิ่งหากนำไปปฏิบัติ เพราะจะก่อให้เกิดมงคลแก่ผู้ปฏิบัติตามอย่างแท้จริง พระพุทธเจ้าได้ทรงจัดลำดับมงคลไว้อย่างมีระบบ เพื่อเป็นแนวทางให้มนุษย์ปฏิบัติตามลำดับแห่งอายุและวุฒิภาวะ โดยเริ่มต้นจากข้อแรกคือ “ไม่คบคนพาล”

คำว่า “พาล” ตามความหมายในภาษาบาลี หมายถึง บุคคลที่มีชีวิตอยู่เพียงเพื่อหาใจเข้าออกไปวัน ๆ โดยปราศจากการใช้ปัญญาไตร่ตรองสิ่งที่เป็นประโยชน์ หรือหลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นโทษ เป็นผู้ที่ยึดถือเอาสิ่งไร้สาระในทั้งชาติและชาติหน้า มักประกอบด้วยความคิด คำพูด และการกระทำที่เป็นอกุศล ส่งผลให้ไปสู่ทุกข์ เป็นผู้ตัดประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต กล่าวคือ การทำชั่วในปัจจุบันเป็นการทำลายคุณค่าแห่งชีวิต และยังเป็นเหตุให้ต้องได้รับผลกระทบอันร้ายแรงในภพเบื้องหน้า

ลักษณะของคนพาลโดยทั่วไปคือ ผู้ที่มีจิตใจขุ่นมัวเป็นนิจ ยึดถือความเห็นผิด ยึดค่านิยมที่บิดเบือน และมีวิจารณ์ญาณที่บกพร่อง ไม่สามารถแยกแยะสิ่งที่ดี-ชั่ว หรือควร-ไม่ควรได้อย่างถูกต้อง ตัวอย่างเช่น บัณฑิตย่อมเห็นว่า “สุรา” เป็นสิ่งไม่ดีเพราะทำให้ขาดสติและนำมาซึ่งความเสื่อมหลากหลายประการ ขณะที่คนพาลกลับเห็นว่าสุราเป็นสิ่งดี เป็นเครื่องกระชับมิตร หรือการเล่นไฟที่บัณฑิตเห็นว่าเป็นอบายมุข แต่คนพาลกลับมองว่าเป็นกิจกรรมที่ให้ความเพลิดเพลินและฝึกสมอง

ด้วยเหตุแห่งจิตที่ขุ่นมัว คนพาลจึงมีพฤติกรรมที่ผิดจากคนทั่วไป 3 ประการ²⁷ คือ

- 1) **ทูลจิตตจิตินิ** ขอบคิดช่วยอยู่เป็นนิจ มีความโลภ ความพยาบาท และยึดถือทัศนคติที่ผิด (มิจฉาทิฏฐิ)
- 2) **ทูลภาสิตภาสี** ชอบพูดชั่วเป็นนิสัย ใช้วาจาทุจริต เช่น พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดหยาบ และพูดเพ้อเจ้อ
- 3) **ทูลกฏกมมการี** ชอบกระทำชั่วอยู่เสมอ ประกอบด้วยกายกรรมที่ผิด เช่น การฆ่าสัตว์ ลักขโมย ฉ้อโกง หรือประพฤติดิฉินในกาม

การ “ไม่คบคนพาล” จึงหมายถึงการไม่เข้าไปมีส่วนร่วมใด ๆ ทั้งในด้านความคิด คำพูด หรือการกระทำกับผู้มีลักษณะเช่นนี้ หากยังคบอยู่ไม่ว่าจะในระดับใดก็ตาม ควรรีบถอนตนโดยไม่ประมาท มิฉะนั้นอาจถูกครอบงำจนมีพฤติกรรมแบบเดียวกับคนพาลโดยไม่รู้ตัว

²⁷ ม.อ. (บาลี) 14/246/214.

การไม่คบคนพาลจึงถือว่าเป็นมงคลอย่างแท้จริง เพราะเป็นเหตุให้เกิดประโยชน์ทั้งในทางโลกและทางธรรม โดยเฉพาะในด้านการป้องกันภัยจากการคบหากับคนที่อาจนำความเสื่อมมาให้ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า

มธฺว มณฺณตี พาลโ

ยาว ปาปํ น ปจฺจติ

ยทา จ ปจฺจติ ปาปํ

อถ พาลโ ทุกฺขํ นิคฺจจติ ฯ²⁸

คนพาลย่อมเห็นว่าบาปนั้นหวานฉ่ำดูน่าพึง トラบเท่าที่บาปยังไม่ให้ผล

แต่เมื่อใดที่บาปให้ผล เมื่อนั้นย่อมได้รับทุกข์อย่างแสนสาหัส

คานานี้ชี้ให้เห็นว่าสติรู้ตัวและหิริโอตตปปะต่างหาก คือจุดเริ่มต้นของความเป็นบัณฑิต ขณะที่ความหลงผิดในความสามารถของตน โดยไม่มีคุณธรรมค้ำจุน กลับกลายเป็นความโง่โดยแท้ ดังนั้น ในบริบทพระพุทธศาสนา ความฉลาดที่แท้คือความสามารถในการดำรงตนอยู่บนฐานของศีลธรรม ไม่ใช่ความสามารถในการเอาตัวรอดด้วยเล่ห์เหลี่ยม

ในยุคที่สังคมให้รางวัลแก่ผู้แสวงหาผลประโยชน์อย่างไม่คำนึงจริยธรรม บทบาทของ “บัณฑิต” จึงมิใช่เพียงผู้รู้หนังสือหรือมีการศึกษาสูง แต่คือผู้ที่กล้ารักษาคุณธรรมแม้จะถูกมองว่า “ล้าสมัย” หรือ “อ่อนไหว” การยืนหยัดของบัณฑิตที่มีหิริ-โอตตปปะจึงเป็นการท้าทายต่อวาทกรรมกระแสหลักที่บิดเบือนศีลธรรมให้เป็นความโง่ และฟื้นฟูคุณค่าที่แท้ของการมีปัญญาในสังคมแห่งความสับสน

ในทางตรงกันข้าม คำว่า “บัณฑิต” ตามภาษาบาลี หมายถึงผู้ที่ยึดมั่นในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา คิด พุท และกระทำแต่สิ่งที่ดีงามอันจะนำไปสู่สุคติ และแสวงหาประโยชน์สูงสุดด้วยการปฏิบัติสมณะและวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อบรรลุความหลุดพ้น

ลักษณะทั่วไปของบัณฑิตคือผู้มีจิตใจผ่องใสเป็นนิมิต มีความเห็นถูกต้อง ยึดมั่นในค่านิยมอันถูกต้อง และดำเนินชีวิตด้วยปัญญา ได้แก่

- เป็นผู้รู้ดี (รู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว)
- เป็นผู้รู้ถูก (รู้ว่าอะไรถูก อะไรผิด)
- เป็นผู้รู้ชอบ (รู้ว่าอะไรคือบุญ อะไรคือบาป)

บัณฑิตแท้ย่อมตั้งใจละชั่ว ทำดี และประพฤติชอบโดยสม่ำเสมอ สามารถป้องกันตนจากความเสื่อม ความผิด และความทุกข์ได้ ลักษณะเด่นของบัณฑิตมีอยู่ 3 ประการ²⁹ ได้แก่

1) สัจจินตจิตินตี ชอบคิดดีเป็นปกติ ไม่คิดโลก ไม่ปองร้ายผู้อื่น รู้จักให้อภัย และมีความคิดที่ถูกต้องตามธรรม

²⁸ ชุ.ธ. (บาลี) 25/69/29.

²⁹ ม.อ. (บาลี) 14/253/221.

2) สุภาสิตภาลี ชอบพูดดีเป็นปกติ พูดคำจริง พูดสมานไมตรี พูดด้วยเมตตา และพูดอย่างเหมาะสมตามกาล

3) สุกตมมการี ชอบทำดีเป็นปกติ มีเมตตากรุณา ประกอบสัมมาอาชีวะ ทำบุญรักษาศีล และเจริญสมาธิภาวนาอย่างสม่ำเสมอ

การคบบัณฑิตจึงถือว่าเป็นมงคล เพราะเป็นเหตุให้เข้าถึงสุคติและนิพพาน ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงทรงวางมงคลข้อแรกคือ “ไม่คบคนพาล” และข้อถัดมาคือ “คบบัณฑิต” เพื่อชี้แนะแนวทางสู่ความสุขและความเจริญแห่งชีวิต โดยทรงตรัสไว้ว่า

พาลสงครามจاری หิ

ทิมมทาน โสจติ

ทุกโข พาลเทหิ สวาโส

อมิตเตเนว สพพทา

ธีโร จ สุขสวาโส

ณาคินิว สมากโม ฯ

เพราะผู้คบคนพาล ย่อมเศร้าโศกนาน การอยู่ร่วมกับคนพาล มีแต่ความทุกข์เหมือนอยู่ร่วมกับศัตรู การอยู่ร่วมกับนักปราชญ์ มีแต่ความสุขเหมือนสมาคมของญาติ

ตสฺมา หิ

ธีรณจ ปณณณจ พหุสฺสตนจ

โธรยหสิลพพตวนตมริยํ

ตนตาทิสํ สปปุริสํ สุมธํ

ภเชถ นกขตตปถํ จนฺทิมํ³⁰

เพราะฉะนั้น จึงควรประพฤติตามผู้เป็นปราชญ์

ผู้เฉียบแหลม ศึกษาเล่าเรียนมาก มีศีลาจารวัตร

เรียบร้อย เป็นพระอรียะ เป็นสัตบุรุษ มีปัญญาดี

เหมือนพระจันทร์ไปตามทางของกลุ่มนักษัตรฤกษ์³¹

พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมที่เปรียบเทียบได้ตั้ง “ธรรมโอสถ” โดยนำหลักธรรมอันลึกซึ้ง (ปรมัตถธรรม) มาแสดงด้วยถ้อยคำที่งดงาม เปรียบเหมือน “ยาขมเคลือบน้ำตาล”³² ที่แม้จะไม่ชวนลิ้มรสในเบื้องต้น แต่มีคุณค่าแก่การบำบัดความทุกข์ พระธรรมของพระองค์จึงเปรียบเสมือนโอสถที่รักษาโรคแห่งกิเลส คนที่ยอมรับประพฤติปฏิบัติย่อมหลุดพ้นจากความทุกข์ กลายเป็นบัณฑิต ส่วนผู้ที่

³⁰ ชุ.ธ. (บาลี) 25/207-208/53.

³¹ พระมหาโกมล กโมโล, พระมงคลปริตรตามแนวคัมภีร์สัททวาวิเสส ชุด รู้ศัพท์ รู้ธรรม, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, 2559), หน้า 148-150.

³² Maurice Winternitz. A History of Indian Literature. Vol. II, (calcutta: University of calcutta 1927), 264.

ปฏิเสธรธรรมะ ยังคงวนเวียนอยู่ในวัฏฏสงสาร ย่อมตกอยู่ในประเภทของ “คนพาล” ซึ่งมักประกอบ
อกุศลกรรมบถ 10 อย่าง หนึ่งในนั้นคือ “อทินนาทาน” หรือการลักทรัพย์ ซึ่งเป็นปฐมบทของการถลำ
ลึกลงสู่ความเสื่อมทั้งปวง

วิบากกรรมแห่งอทินนาทาน

คำว่า “อทินนาทาน” หมายถึง การลักเอาทรัพย์ของผู้อื่นโดยที่เจ้าของมิได้ยินยอม เป็น
การกระทำในลักษณะของการลักขโมย ยักยอก ฉ้อโกง ปล้นชิงทรัพย์ รวมถึงการฉ้อราษฎร์บังหลวง
การให้และรับสินบน ตลอดจนการทุจริตเชิงนโยบายหรือการคอร์รัปชัน และการประกอบอาชีพที่เป็น
ภัยหรือเบียดเบียนผู้อื่น อันจัดเป็น **มิจฉาอาชีวะ** ทั้งสิ้น

การกระทำในลักษณะดังกล่าว ถือเป็นอกุศลกรรมที่มีโทษร้ายแรงทั้งในปัจจุบันและ
อนาคต โดยพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงถึงผลกรรมของอทินนาทานไว้อย่างชัดเจนในพระสูตรหนึ่งว่า

อทินนาทานํ ภิกขเว อาเสวิตํ ภาวิตํ พหุลีกํ นิรยสวัตตนิกํ, ตีรจฉานโยนิสวัตตนิกํ เปตติ-
วิสัยสวัตตนิกํ. โย สพพหุโส อทินนาทานสฺส วิปาโก มนุสฺสภุตสฺส โภคพฺยสนสวัตตนิโก โหติ.³³

อทินนาทาน (การลักทรัพย์) ที่บุคคลเสพ เจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมอำนวยผลให้ไปเกิดใน
นรก อำนวยผลให้ไปเกิดในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน อำนวยผลให้ไปเกิดในเปรตวิสัย วิบากแห่ง
อทินนาทานอย่างเบาที่สุด ย่อมอำนวยผลให้เป็นผู้เสื่อมโภคะทรัพย์แก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์³⁴

ดังนั้น การลักขโมยสมบัติที่เจ้าของไม่ได้ให้ นั่น ถ้าใครทำมากแล้ว ขาชินแล้ว เชี่ยวชาญ
แล้ว ย่อมเป็นเหตุให้ไปสู่นรก หรือไปสู่กำเนิดสัตว์เดรัจฉาน หรือไปสู่เปรตวิสัย ผลแห่งการลักขโมย
สิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้สถานเบาที่สุด คือทำให้เป็นผู้มีสมบัติพินาศเมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ ขอนำ
ข้อความที่กล่าวถึงโทษของบาปคือการขโมยจากหนังสือเรื่อง “ผิดที่ไม่รู้” ของดังตฤณที่กล่าวไว้ให้
ชวนคิด ดังนี้

ข้อความนี้ชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมการลักทรัพย์มิใช่เพียงการละเมิดสิทธิของผู้อื่นในเชิง
สังคมเท่านั้น หากยังส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อสภาวะกรรมในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นการตกนรก การ
เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน หรือการเวียนว่ายอยู่ในเปรตวิสัย ซึ่งล้วนแต่เป็นภาวะที่ทุกข์ทรมานยิ่ง

แม้ในกรณีที่ไม่ถึงกับตกไปในอบายภูมิ การลักขโมยอย่างต่อเนื่องก็ยังส่งผลเป็นวิบาก
กรรมที่เบาที่สุดคือ **ความเสื่อมในทรัพย์สิน** เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ เช่น การทำมาค้าขาดทุน อยู่ดี ๆ ก็
ต้องสูญเสียทรัพย์อย่างไม่มีเหตุผล มีทรัพย์แล้วไม่สามารถใช้ได้อย่างเป็นสุข หรือแม้กระทั่งถูก
หลอกลวงอยู่เสมอ

³³ อัง.สตุตถก. (บาลี) 23/40/203.

³⁴ อัง.สตุตถก. (ไทย) 23/40/301.

เพื่อให้เห็นภาพผลแห่งกรรมข้อนี้ชัดเจนยิ่งขึ้น ขอนำข้อความจากหนังสือ “ผิดที่ไม่รู้” ของ **ดั่งตถุณ** ซึ่งกล่าวถึงโทษแห่งการขโมยไว้ในเชิงเตือนสติว่า

1) ทุกข์ทางใจ

ผู้ที่มีจิตใจเป็นปกติสุข ย่อมไม่คิดลักขโมย เพราะการแสวงหาทรัพย์สินของผู้อื่นมาโดยไม่ได้รับอนุญาตนั้น ต้องอาศัยจิตที่มีความทุกข์ระคนอยู่เป็นพื้นฐาน ในส่วนลึกของใจย่อมรู้ดีว่าเป็นสิ่งผิดและน่าอับอาย เป็นการละเมิดศักดิ์ศรีของตนเอง เปรียบได้กับการใช้ชีวิตแบบพึ่งพาผู้อื่นอย่างหลบ ๆ ซ่อน ๆ สิ่งของที่ถูกลักยืมสร้างทุกข์ให้แก่เจ้าของ และหากตนเป็นผู้กระทำ ย่อมไม่อาจมีจิตใจเป็นสุขได้อย่างแท้จริง

เมื่อพิจารณาเข้าสู่จิตตนเอง จะเห็นความทุกข์เกิดขึ้นตั้งแต่แรกเริ่มของความอยากขโมย เป็นความรู้สึกตื่นเต้นระคนพิรุณ เป็นการต่อสู้กันระหว่างความละอายใจกับความหน้าด้าน ความทุกข์ยิ่งทวีขึ้นเมื่อเริ่มตัดสินใจลงมือขโมย โดยมีความมืดมัว ความวิตก และความกลัวเข้าครอบงำจิตใจ แม้ผู้ที่เคยขโมยจนชำนาญก็ยังไม่อาจพ้นจากความระแวงระวัง ความไม่สบายใจ ความผินใจ และความรู้สึกว่ากำลังล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น

เมื่อการขโมยสำเร็จแล้ว ความทุกข์ก็ยังไม่สิ้นสุด หากพิจารณาเข้าไปในใจอย่างซื่อตรง จะเห็นว่าทรัพย์ที่ได้มานั้นไม่อาจนำมาซึ่งความภาคภูมิใจ เพราะรู้แก่ใจว่าได้มาโดยไม่ชอบธรรม

ในบางกรณี แม้ทรัพย์ที่ขโมยจะมีค่าน้อย ความทุกข์ก็อาจไม่ปรากฏชัดเจน แต่หากฝึกพิจารณาอย่างใส่ใจ จะพบว่าใจยังคงมีทุกข์ปนอยู่เสมอ แม้จะรู้สึกยินดีในทรัพย์ที่ได้มา ความยินดีนั้นก็เพียงผ่านอารมณ์ความทุกข์ทางใจที่ยังคงมีอยู่

2) การสั่งสมบาป

เมื่อเข้าใจว่าความมืดมัวในจิตคือสัญลักษณ์ของบาป ก็ย่อมเข้าใจได้ว่าการขโมยเป็นอกุศลกรรม เพราะทุกครั้งที่ทำ ย่อมทำให้จิตหม่นหมองลง ไม่มีความคิดอันดีงามเกิดขึ้น

การลักขโมยเป็นผลจากโลภะที่ชนะศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ทำให้จิตอ่อนแอ ไร้พลังในการยืนหยัดด้วยตนเอง และทำให้จิตตกต่ำลงเรื่อย ๆ น่ากลัวคือ เมื่อกระทำซ้ำ ๆ จิตจะซาซึน ไม่รู้สึกผิด และพร้อมจะขโมยมากขึ้นโดยไม่สนใจผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้อื่น

แม้จะเริ่มต้นจากการลักทรัพย์เล็กน้อย แต่หากไม่มีเจตนาถว้นก็มีโอกาสลุ่มลึกไปสู่การลักทรัพย์ที่ร้ายแรงยิ่งขึ้น โดยเห็นว่าเป็นสิ่งสมควรแล้วในทัศนะของตน นี่คือการบวณการที่บาปค่อย ๆ ผังลึกลงในจิตใจ ทำให้สติพร่าเลือน เปิดทางให้โลภะเข้าครอบงำ และทำให้ความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างสุจริตเสื่อมถอย

3) ความเป็นอยู่ที่เลวร้าย

ในหมู่บาปทั้งหลาย ไม่มีบาปใดที่ลดศักดิ์ศรีของตนได้เท่ากับการลักขโมย เพราะเป็นการยอมรับอย่างตรงไปตรงมาว่า “ไม่สามารถหาทรัพย์ด้วยตนเองได้” แม้บาปอื่นยังมีข้ออ้างที่อาจพอ

รักษาเกียรติไว้ได้ แต่การขโมยกลับชี้ชัดถึงความรู้ความสามารถและความยินดีในการเอาตัวเอาเปรียบผู้อื่น

ผู้ที่ลักขโมยจนเป็นนิสัย ย่อมกลายเป็น "หัวขโมย" ซึ่งถึงแม้ภายนอกจะดูปกติ แต่ภายในกลับมีความระแวง พินิจ และพลังงานที่ไม่น่าไว้วางใจอยู่เสมอ สิ่งนี้ส่งผลกระทบต่อบุคลิกภาพ ความสัมพันธ์ และแม้แต่การรักษาทรัพย์สินของตนเอง

ทรัพย์ที่ได้มาโดยมิชอบ ย่อมรักษาไว้ไม่ได้อย่างยิ่งย่น อาจต้องสูญเสียไปโดยไม่รู้สาเหตุ หรือประสบภัยต่าง ๆ ที่ทำให้ทรัพย์วิบัติ นอกจากนี้ จิตใจของผู้ลักขโมยมักคับแคบ ตระหนี่ และรู้สึกเขินอาย แม้ร่างกายสะอาด ก็ยังรู้สึกสกปรกจากภายใน

กรรมแห่งการขโมยอาจส่งผลให้ไปเกิดในภพภูมิที่ต่ำทราม เช่น เป็นสัตว์เดรัจฉานที่มีนิสัยขโมย เช่น แมวขโมย หรือสุนัขที่ลักขโมย หรือหากบุญไม่เพียงพอจะรองรับ อาจไปเกิดในนรกที่เต็มไปด้วยความยากไร้และความทุกข์ทรมาน³⁵

จากพระพุทธพจน์ที่กล่าวไว้ในเบื้องต้น ย่อมเห็นได้ชัดว่าบาปจาก *อทินนาทาน* เป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยงอย่างเด็ดขาด ผู้เป็นบัณฑิตในพระพุทธศาสนา เช่น พระโสดาบัน เป็นต้น ย่อมละเว้นขาดจากการลักทรัพย์ และยินดีในการเสียสละแทนการเบียดเบียนผู้อื่น

แม้ในกรณีที่ผลกรรมเบาสุดของอทินนาทาน ก็ยังส่งผลให้ผู้ที่เกิดเป็นมนุษย์ต้องประสบกับความเสื่อมทรัพย์ ถูกเบียดเบียน หรือมีชีวิตอัตคัดขัดสน เพราะทรัพย์ที่ได้มาโดยมิชอบนั้นย่อมไร้ความมั่นคง

ในแง่พุทธจริยศาสตร์ การไม่ลักขโมยแม้จะมีโอกาสจึงไม่ใช่ “ความโง่” หรือ “ความไม่รู้จักฉวยโอกาส” อย่างที่สังคมบริโภคนิยมอาจเข้าใจ หากแต่เป็นการกระทำที่เกิดจาก “hiri” และ “ottappa” กล่าวคือ มีความละอายและเกรงกลัวต่อบาป เป็นการรู้เท่าทันว่า ทุกการกระทำมีผลตามมา การละเว้นการกระทำผิดแม้ไม่มีใครเห็น จึงเป็นการแสดงถึงความมีปัญญาและจริยธรรมที่แท้จริง

ในทางตรงกันข้าม คนที่คิดว่าตนฉลาดเพราะสามารถลักของผู้อื่นได้โดยไม่ถูกจับ มักมองเพียงผลลัพธ์ทางโลก เช่น ความสำเร็จ หรือผลประโยชน์เฉพาะหน้า แต่กลับมองข้ามผลลัพธ์ทางจิตใจ เช่น ความไม่สงบ ความรู้สึกผิด ความระแวงระวัง หรือแม้แต่การบั่นทอนศักดิ์ศรีของตนเองลงอย่างเจียบ ๆ

ศีลข้อที่สอง “อทินนาทานา เวรมณี” จึงมิใช่เพียงข้อห้ามเชิงพฤติกรรม แต่เป็นบทเรียนสำคัญในพุทธจริยศาสตร์ที่บ่งชี้ว่า “การละเว้นการกระทำผิด” เป็นคุณสมบัติของบัณฑิตผู้รู้แจ้งในเหตุและผล ไม่ใช่คนอ่อนแอหรือไม่ทันโลก

³⁵ ดังตฤณ, *ผิดที่ไม่รู้*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ฮาวฟาร์, 2551), หน้า 31-38.

ในสังคมแห่งความสับสน ที่ผู้คนแย่งชิงผลประโยชน์และยกย่องความสำเร็จโดยไม่ใส่ใจวิธีการ การรักษาศีลโดยเฉพาะการไม่ลักทรัพย์จึงเป็นการยืนหยัดของ “ปัญญาชน” ที่แท้ คือผู้ที่เห็นคุณค่าของความสุขจิต แม้จะต้องแลกกับการถูกมองว่า “โง่” หรือ “เชื่องช้า” โดยสายตาของคนในโลก

ดังนั้น วิบากกรรมของอทินนาทานไม่เพียงชี้ให้เห็นถึงความร้ายแรงของการขโมยเท่านั้น หากยังเป็นเครื่องเตือนใจว่า การไม่ทำบาป ไม่ใช่ความโง่ แต่คือความกล้าหาญทางจริยธรรม และเป็นเครื่องหมายของบัณฑิตผู้รู้เท่าทันเหตุปัจจัย

ปรากฏการณ์คอร์รัปชันในวงราชการหรือองค์กรเอกชน การฟอกเงิน การเอารัดเอาเปรียบแรงงาน หรือพฤติกรรมในเชิงฉวยโอกาสจากความไม่รู้ของผู้อื่น เหล่านี้ล้วนเป็นรูปแบบของ “อทินนาทาน” ที่อำพรางตนอยู่ภายใต้ความชาญฉลาดแต่ขาดคุณธรรม การนำตัวอย่างดังกล่าวมาประกอบการวิเคราะห์ จะช่วยยืนยันข้อเสนอสำคัญของบทความว่า “การไม่ทำบาป” ไม่ใช่ความโง่ แต่เป็นความกล้าหาญทางจริยธรรมของผู้มีปัญญา และเป็นหนทางนำสังคมพ้นจากวังวนแห่งความโลภ ความหลง และความสับสนได้อย่างยั่งยืน

กรณีศึกษาโจรล้วงกระเป๋า

การหลีกเลี่ยงบาปด้วยแรงจูงใจจากความเกรงกลัวผลแห่งกรรม เป็นการกระทำที่ควรได้รับการยกย่องในเชิงจริยธรรม ทว่าในสังคมบางกลุ่ม กลับมีทัศนคติที่บิดเบี้ยวว่า การกลัวบาปเป็นลักษณะของคนโง่ เชื่องช้า หรือไม่รู้จักรักเอาตัวรอด กรณีศึกษาจากเรื่องของ “โจรล้วงกระเป๋า 2 คน”³⁶ ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา เป็นตัวอย่างที่ชี้ชัดให้เห็นถึงความเข้าใจผิดในลักษณะดังกล่าว

เรื่องเล่าว่า โจรล้วงกระเป๋าสองคนเดินทางไปยังวัดพระเชตะวันพร้อมประชาชน เพื่อฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า หนึ่งในโจรนั้นตั้งใจฟังธรรมอย่างแน่วแน่ จนบรรลุเป็นพระโสดาบัน ส่วนอีกคนหนึ่งไม่ใส่ใจในธรรม กลับมุงมุ่นที่จะล้วงกระเป๋าอุบาสกคนหนึ่ง และสามารถล้วงเอาเงินไปได้สำเร็จ หลังจากจบเทศนา โจรทั้งสองเดินทางกลับบ้าน คนที่ล้วงเงินได้สำเร็จได้นำเงินไปซื้อของมาทำอาหาร ส่วนผู้ที่ได้บรรลุนิพพานไม่มีทรัพย์ติดตัว ภรรยาของโจรอีกคนจึงเย้ยหยันว่า “ท่านไม่มีแม้แต่อาหารจะรับประทาน เพราะความฉลาดของท่าน” โจรผู้บรรลุนิพพานจึงรำพึงว่า “คนผู้นี้สำคัญตนว่าเป็นคนฉลาด ทั้งที่โดยแท้จริงแล้วคือคนโง่” จากนั้นได้เดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้าพร้อมกับญาติ ๆ กราบทูลเรื่องนี้แด่พระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าจึงตรัสพระธรรมเทศนาเป็นพระคาถาว่า

โย พาโล มณฺณตี พาลโย

ปณฺธิโต วาปี เตน โส

³⁶ ชุ.ธ.อ. (ไทย) 1/63/442.

พาลอ จ ปนจิตตานี

ส เว พาลอติ วุจติ³⁷

คนโง่ รู้สึกตัวว่าเป็นคนโง่ พอจะเป็นคนฉลาดได้บ้าง เพราะความรู้สึกตัวนั้น

แต่คนโง่ สำคัญตนว่าเป็นคนฉลาดนั้น เรียกว่าคนโง่แท้

หลักการนี้สะท้อนแนวคิดเชิงพุทธปรัชญาว่า “พาล” (คนโง่) ไม่ได้หมายถึงคนที่มีสติปัญญาต่ำเพียงอย่างเดียว หากหมายรวมถึงผู้ที่ไม่รู้ตัวว่าตนกำลังกระทำในสิ่งผิด และยังตั้งต้นว่าความคิดตนเองถูกต้องทั้งหมด เปรียบเสมือน “น้ำเต็มแก้ว” ที่ไม่สามารถรับสิ่งใหม่ ๆ ได้อีก

ในทางตรงกันข้าม พระโศดาบัน ซึ่งเป็นอริยสาวกชั้นต้น ย่อมไม่ตกอยู่ในความสำคัญผิดนั้น ท่านเป็นผู้มีศรัทธามั่นคงในพระรัตนตรัย มีศีลที่บริสุทธิ์ มีปัญญาเห็นแจ้งในอริยสัจ 4 สามารถละสังโยชน์ 3 เบื้องต้น และคุณธรรมอีกมากที่ประกอบชีวิตให้พ้นอบายเบื่องต่ำ จึงกล่าวได้ว่า บุคคลผู้หลีกเลี่ยงบาปเพราะเข้าใจผลแห่งกรรม หาใช่คนโง่ไม่ แต่คือผู้มีปัญญารู้จักแยกแยะผิดชอบชั่วดี

พระพุทธเจ้าจึงตรัสไว้ชัดเจนว่า

โศดาปัตติผลประเสริฐกว่าความเป็นเอกราชในแผ่นดิน

กว่าการไปสู่สวรรค์ หรือกว่าความเป็นใหญ่ในโลกทั้งปวง³⁸

นี่คือคำยืนยันว่า การกลัวบาปมิใช่เรื่องน่าดูแคลน หากเป็นเครื่องหมายของปัญญาชนที่รู้คุณค่าของชีวิตอย่างแท้จริง

เรื่องนี้เป็นกรณีศึกษาที่สามารถสะท้อนความเป็นจริงในสังคมปัจจุบันได้อย่างลึกซึ้ง กล่าวคือ สังคมร่วมสมัยมักนิยมการ “บูชาความสำเร็จ” โดยไม่คำนึงถึงวิธีการ คนที่สามารถเอาตัวรอดได้แม้ด้วยวิธีไร้ศีลธรรม มักถูกยกย่องว่า “เก่ง” หรือ “ทันคน” ขณะที่คนซื่อสัตย์ ยึดมั่นในคุณธรรม กลับถูกมองว่า “โง่” หรือ “ไม่รู้จักรั้วโลก” ซึ่งเป็นการบิดเบือนคุณค่าที่แท้ของมนุษย์

การเปรียบเทียบทั้งสองจึงชี้ให้เห็นว่า ปัญญาชนในความหมายที่แท้ มิใช่ผู้มีไหวพริบเอาตัวรอด หรือสามารถแย่งชิงสิ่งที่ต้องการได้เก่ง แต่คือผู้ที่มี “hiri-โอตตปปะ” มีความละอายต่อบาปและเกรงกลัวต่อผลแห่งกรรม ผู้ที่ตื่นรู้ต่อความผิดชอบชั่วดี และกล้าที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองไปสู่ทางธรรม แม้จะต้องเผชิญกับการดูแคลนจากสังคมก็ตาม

บทบาทของปัญญาชนในสังคมแห่งความสับสนเช่นนี้ จึงมิใช่เพียงการสั่งสอนหรือเรียกร้องศีลธรรมแก่ผู้อื่น แต่ต้องแสดงให้เห็นเป็นแบบอย่างผ่านชีวิตจริง ด้วยการดำรงตนอย่างมีศีลมีธรรม ไม่ฉวยโอกาส ไม่เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตน แม้จะถูกประณามหรือดูหมิ่นว่าไม่ฉลาด ก็ถือเป็นที่ยืนหยัดในคุณค่าของความเป็นบัณฑิตตามคติพระพุทธศาสนา

³⁷ ขุ.ธ. (บาลี) 25/63/28.

³⁸ ขุ.ธ. (ไทย) 25/178/88. ความเป็นเอกราชในแผ่นดิน การไปสู่สวรรค์ และความเป็นใหญ่ในโลก ยังไม่พ้นจากอบายภูมิมีนรกเป็นต้น แต่โศดาปัตติผลเป็นธรรมปิดกั้นประตูอบายภูมิได้ (ขุ.ธ.อ. (บาลี) 2/178/148)

กรณีโจรล้วงกระเป๋าในพระไตรปิฎกจึงไม่ใช่เพียงเรื่องอดีต แต่เป็นกระจกที่สะท้อนให้เห็นว่าสังคมจะเดินไปทางใด อยู่ที่ว่าเรายกย่องใครให้เป็น “ปัญญาชน” – คนที่ลักได้โดยไม่ถูกจับ หรือคนที่ละได้แม้ไม่มีใครรู้

การเปรียบเทียบนี้ยิ่งสะท้อนภาพความย้อนแย้งในสังคมร่วมสมัย ที่บางครั้งกลับยกย่องผู้ที่กล้าฝ่าฝืนศีลธรรมเพื่อผลสำเร็จทางโลก มากกว่าผู้ที่ยึดมั่นในคุณความดีทางจริยธรรม บัณฑิตในพระพุทธศาสนา มิใช่ผู้มีเพียงความรู้ทางโลก แต่ต้องเป็นผู้ที่มีหิริ-โอตตปปะ รู้จักละอายและเกรงกลัวต่อบาป มีปัญญาเห็นโทษของอกุศลกรรม และกล้าที่จะเลือกทางธรรม แม้จะขัดต่อค่านิยมของหมู่ชน

ในแง่นี้ พระโสดาบันจึงอาจถือเป็นตัวแทนของปัญญาชนที่แท้จริง ผู้ซึ่งดำรงตนด้วยหิริและโอตตปปะ รู้เท่าทันกิเลส เห็นโทษแห่งบาป และเลือกดำเนินชีวิตในหนทางอันประเสริฐของธรรมโดยไม่จวนทนต่อกระแสสังคมที่ยกย่องความสำเร็จเหนือศีลธรรม

สรุป

บุคคลผู้ประกอบด้วยคุณธรรมแห่งหิริโอตตปปะ คือ ความละอายและความเกรงกลัวต่อบาปกรรม โดยเฉพาะวิบากของอกุศลนาทาน (การลักทรัพย์) ย่อมงดเว้นจากการกระทำที่เป็นอกุศล แม้การกระทำนั้นจะดูเป็นเรื่องเล็กน้อยหรือแพร่หลายในสังคม ทว่าในสายตาของผู้มุ่งหวังแต่ผลประโยชน์เฉพาะตน ความเกรงกลัวบาปอาจถูกมองว่าเป็นความโง่ ไม่ทันคน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมอันบิดเบี้ยวในสังคมที่ยอมรับการเอารัดเอาเปรียบกันเป็นเรื่องปกติ และผลักไหหลักคุณธรรมออกไปจากวิถีชีวิต พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ในหลายพระสูตรถึงความสำคัญของการเลือกคบบุคคลผู้เป็นเหตุแห่งความดีและความชั่ว ในด้านภาษาศาสตร์ คัมภีร์สัททาวิเสสยังให้ค่านิยมของคำว่า “พาล” ไว้อย่างลึกซึ้งว่า หมายถึง บุคคลที่ดำรงชีวิตไปวัน ๆ อย่างไม่เป้าหมาย หยิบยืมเอาสิ่งไร้สาระในชาตินี้และชาติหน้าเป็นสรณะ คิด พูด และทำแต่สิ่งที่เป็นอกุศลกรรม ผลกรรมที่กระทำในปัจจุบันจึงกลายเป็นเหตุแห่งความเสื่อมทั้งในปัจจุบันและอนาคต ไม่สามารถนำไปสู่ประโยชน์อันแท้จริงได้

ในทางกลับกัน “บัณฑิต” ตามความหมายในคัมภีร์ หมายถึง บุคคลผู้ยึดมั่นในสิ่งที่ป็นสาระอันจะนำไปสู่ประโยชน์ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ประพฤติตนด้วยปัญญา ดำรงชีวิตด้วยการคิด พูด และกระทำในสิ่งที่เป็นบุญ เป็นผู้เจริญในสมณะและวิปัสสนากรรมฐาน โดยมีจิตตื่นรู้ต่ออาการของทุกขสังขและสภาวะธรรมทั้งหลาย

พฤติกรรมของการลักทรัพย์ หรือ “อกุศลนาทาน” นั้น หากบุคคลกระทำซ้ำจนกลายเป็นความเคยชิน ย่อมเป็นเหตุให้นำตนไปสู่ภพภูมิที่ต่ำ เช่น นรก กำเนิดสัตว์เดรัจฉาน หรือเปรตวิสัย ส่วนผลเบาที่สุดในระดับของมนุษย์ก็คือ ความวิบัติแห่งทรัพย์สิน ความทุกข์ทางใจ และความเสื่อมถอยทั้งในทางสังคมและจิตวิญญาณ

ตัวอย่างจากเรื่อง “โจรล้วงกระเป๋า 2 คน” ซึ่งมีเจตนาจะลักขโมยทรัพย์ของผู้มาพึ่งเทศน์ที่วัดพระเชตุวัน เป็นกรณีศึกษาที่สะท้อนให้เห็นความแตกต่างของวิถีคิดอย่างชัดเจน คนหนึ่งเมื่อได้

พึงธรรมอย่างตั้งใจก็เกิดความเลื่อมใสจนบรรลุเป็นพระโสดาบัน ละเว้นบาปกรรมได้อย่างเด็ดขาด กลายเป็นบัณฑิตผู้เห็นแจ้งในอริยสัจ ส่วนอีกคนหนึ่งที่มีมุ่งมั่นจะขโมย ก็สามารถล้วงทรัพย์ของผู้อื่นมาได้สำเร็จ และกลับหลงตนว่าตนเองฉลาด ทั้งที่แท้จริงแล้ว เป็นเพียงผู้ติดอยู่ในความมืดแห่งอวิชชา ซึ่งท้ายที่สุดย่อมนำไปสู่ความเสื่อมในทุกประการ

เอกสารอ้างอิง

ดั่งตถุณ. **ผิดที่ไม่รู้**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ฮาวฟาร์, 2551.

พระพุทธรูปยี่สิบเอ็ด. **ปทฺฐปฺลิตฺติ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2543.

พระมหาโกมล กมโล. **พระมงคลปริตรตามแนวคัมภีร์สัทททาวิเสส ชุด รู้ศัพท์ รู้ธรรม**.

กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, 2559.

พระมหาสมปอง มุทีโต. **คัมภีร์อภิธานวรรณนา**. ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรวงศ์-พรินต์ติ้ง จำกัด, 2547.

พระโมคคัลลานะ. **อภิธานปฺปทีปิกา และ อภิธานปฺปทีปิกาสุจิ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาภูมิ-ราชวิทยาลัย, 2535.

พระอัครวิงสเถระ. **สัททนีติ ธาตุมาลา คัมภีร์หลักบาลีมหาไวยากรณ์**. พระธรรมโมลี ตรวจชำระ, พระมหานิมิตร ธมฺมสาโร และจำรูญ ธรรมดา แปล, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาศีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม, กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์, 2546.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก 2500**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอรรถกถา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

Maurice Winternitz. A History of Indian Literature. Vol. II, calcutta: University of calcutta 1927.

